

Lainvalmisteluasiakirjat kritiikin lähteenä

ANNE ALVESALO-KUUSI & MARJAANA SJÖLUND

Eduskunnassa käsitellään joka vuosi satoja hallituksen esityksiä lainsäädännöksi. Jokaisen hallituksen esityksen lainvalmistelun aikana syntyy runsaasti julkista asiakirja-aineistoa, kuten arviomuistioita, selvityksiä ja hallituksen esityksen eri vaiheissa olevia luonnosversioita sekä lausuntopyyntöjä, lausuntoja ja niiden yhteenvetoja. Lainsäätämisen yhteydessä, eli sen jälkeen, kun hallitus on antanut esityksen eduskunnalle, syntyy myös viljalti kiinnostavaa aineistoa, esimerkiksi valiokuntien mietintöjä ja niissä kuultujen asiantuntijoiden lausuntoja. Näihin asiakirjoihin on dokumentoitu keskeinen yhteiskunnallinen vallankäytön muoto, lakien säätäminen. Kaikkiaan lainvalmisteluasiakirjoja on huomattava määrä: yhteen lakihankkeeseen liittyy tyypillisesti kymmeniä tai satoja asiakirjoja, ja esimerkiksi viime hallituskaudella annettiin lähes tuhat hallituksen esitystä. Tätä kirjoittaessa, kesällä 2024, on Orpon hallituskaudena annettu 179 hallituksen esitystä.

Lakien valmistelun ja säätämisen yhteydessä syntyviä asiakirjoja kutsutaan oikeustieteessä lakien esitöiksi, ja niillä on keskeinen rooli lainopissa niin sanottuina oikeuslähteinä. Lainoppi on ytimeltään tekstihermeneutiikkaa, jossa

analysoidaan oikeuslähteitä ja pyritään löytämään kunkin säännöksen oikea tulkinta tiettyjen tosiseikkojen vallitessa. Oikeustieteen valtavirtasuuntaus, niin sanottu käytännöllinen lainoppi (Kumpula ym. 2017, 137) pyrkii ymmärtämään lainsäätäjän tahtoa esimerkiksi tulkitseamalla hallituksen esityksiä. Lainvalmisteluaineistot ovat yksi monista oikeuslähteistä. Oikeuslähteoppi – joka on toki muuttuva ja vaihtelee eri oikeudenaloilla – määrittelee oikeuslähteiden painoarvon (Tolonen 2003, 69–67). Keskeinen ja painoarvoltaan vahvin oikeuslähde on tietysti kirjoitettu laki. Muita ovat esimerkiksi ennakopäätökset ja oikeuskirjallisuus. Tutkijat ovat oikeuskirjallisuuden kautta osaltaan tuottamassa oikeuslähteitä, joita voidaan hyödyntää apuna myöhemmissä tulkintatilanteissa lakia sovellettaessa. Näin ollen lainopin harjoittaja osallistuu voimassa olevan oikeuden sisällön määrittelyihin, mikä onkin perinteisesti mielletty oikeustieteen kovaksi ytimeksi (Siltala 2003, 108). Lainopissa tiede ja sen kohde ovat kietoutuneet yhteen ja tästä syystä alan tutkijalle ”ei ole suotu neutraalin ulkopuolisen tarkkailijan tyyntä osaa” (Tuori 1988, 1–5; ks. myös Alvesalo-Kuusi & Kumpula 2021, 37).

Lainoppi eroaa esimerkiksi yhteiskuntatieteellisestä lähestymistavasta siinä, että tutkimusaineisto eli tulkinnan lähteet ovat tieteenalan ennalta sanelemia, ja niillä on oikeuslähdeopin kuvaama hierarkia, joka määrittelee, minkälaisia lähteitä tulkitsija saa ja on velvoitettu käyttämään (Siltala 2003, 199–200). Tekstejä tulkitaan lainopin menetelmillä, esimerkiksi sanamuodon mukaisella tai tavoitteellisella tulkinnalla. Tekstejä tulkitaan silloin niiden juridisen erityismerkityksen tai yleiskielisen merkityksen perusteella taikka lainsäätäjän alkuperäisen tavoitteen valossa. Tavoitteena on tehdä tulkintasuositus oikeudellisille toimijoille sellaisessa muodossa, että esimerkiksi tuomioistuimet voivat hyödyntää lainopin tutkimustuloksia (Kumpula ym. 2017, 137).

Perinteisen lainopin tehtävänä on yhtäältä systematisoida ja toisaalta tulkita oikeutta. Nämä tehtävät rajaavat sitä, millä tavalla lainoppineet lakien esitöitä tarkastelevat: ne ovat heille osa oikeuden sisäistä maailmaa, jonka ulkopuolelle ei tule astua. Perinteisessä ”ortodoksilainopissa” oikeus ja yhteiskunta nähdään toisistaan irrallisina järjestelminä. Perinteinen lainoppi ei tietenkään kiistä poliittisten, taloudellisten tai muiden yhteiskunnallisten tekijöiden merkitystä lainsäädäntöprosessissa, mutta katsoo, ettei niitä tule huomioida oikeudellisia tulkintoja tehtäessä. (Alvesalo-Kuusi & Kumpula 2021, 38.)

Näihin premisseihin tukeutuvat lainoppineet katsovat, että oikeus on omalakinen järjestelmä. Tulkinnan ihanne on objektiivisuus, jossa ”ulko-oikeudellisten” tekijöiden relevanssi kiistetään. Tällainen oikeuden kentällä tuotettu illuusio oikeuden autonomiasta legitimoitua toiminnan myös ulkopuolisille (Bourdieu 1987). Lainoppi kuitenkin lainsäätäjän tahtoa etsiessään hyödyntää lainvalmistelun ja -sääntämisen yhteydessä syntyneitä asiakirjoja. Poliittisissa prosesseissa syntyneet asiakirjat nimetään lainopissa oikeuslähteiksi, joita hyödynnetään tulkinnassa. Ne ovat merkityksellisiä useista syistä: ne toimivat työkaluina selventämään epäselvien tekstien tarkoitettua merkitystä tai tuomaan valoa tiettyjen säännösten lainsäädännölliseen tarkoitukseen.

Lainvalmisteluasiakirjoista hallituksen esityksillä on keskeinen rooli oikeudellisen tulkinnan lähteinä tai sen rakentamisessa. Näennäisestä objektiivisuudesta huolimatta ne ovat saataneet muotoutua pitkien kamppailujen, valtakäytön tai kompromissien tuloksena. Ne eivät siis ole neutraaleja tiivistelmiä muista esitöistä (Tolonen 2003, 116). Viranomaiset nojautuvat muiden oikeuslähteiden lisäksi hallitusten esitysten teksteihin lakia soveltaessaan. Lakiehdotuksissa käytetyt ilmaisut ja argumentit vaikuttavat oikeudelliseen päätöksentekoon, ja näillä päätöksillä voi olla massiivisia vaikutuksia yksilöiden elämään.

Lainvalmistelun rationaalisen ideaalimallin mukaan lainvalmistelu on tutkimustietoon pohjautuvaa rationaalista päätöksentekoa siitä, kuinka jokin yhteiskunnassa vallitseva epäkohta korjataan. Tosiasiassa lainvalmistelu on monimutkainen poliittisoikeudellinen prosessi, jossa tekstejä tuotetaan monien eri tahojen, kuten viranomaisten, asiantuntijoiden ja intressiryhmien toimesta. Hyvä ajankohtainen esimerkki on niin sanotun käännetyksilain esityönä syntynyt hallituksen esitys (HE 53/2024) ja perustuslakivaliokunnan lausunto (PeVL 26/2024). Lausunnossa päädyttiin erilaiseen tulkintaan kuin valiokunnassa kuullut asiantuntijat arvioitaessa siitä, voidaanko laki säätää poikkeuslakina. Valiokunnan lausunto on herättänyt runsaasti kritiikkiä, ja sen on katsottu edustavan perustuslakivaliokunnan välineellistämistä joidenkin poliittisten toimijoiden strategiselle tavoitteelle (Scheinin 2024).

Lainvalmisteluaineistoihin on tallentunut oikeuteen ja politiikkaan sekä niiden keskinäis-suhteisiin liittyvää tietoa; ne kertovat puolueiden, intressiryhmien, yritysten ja valtaapitävien arvoista ja ideologioista. Lakien säätämisen taustalla olevat asiakirjat muodostavat eri aikakausina vallinneiden ideologioiden ja poliittisoikeudellisten kamppailujen säiliön, joka avaa lukemattomia tutkimusasetelmia eri tieteenaloilla. Lakihankkeisiin liittyy usein myös kansallisen lainsäädäntöprosessin ulkopuolella olevia asiakirjoja, jotka saattavat olla merkittävässä asemassa, kun lakihankkeen aloittamisesta päätetään. Tällaisia ovat esimerkiksi kansainväliset

sopimukset ja EU:n päätöksentekoon liittyvät asiakirjat. Lakihankkeisiin liittyy luonnollisesti myös sellaisia tekijöitä, joista löytyy dokumentaatiota vain vähän, jos lainkaan. Esimerkiksi kulisseissa tapahtunutta lobbaamista ei lainvalmisteluasiakirjojen todellisuus tavoita.

Lainvalmisteluaineistot ovat harmillisen alkäytettyjä, vaikka ne tarjoavat lukemattomia tutkimusmahdollisuuksia eri tieteenaloille. Toisenlaiset lähestymistavat mahdollistavat oikeutta kriittisesti tarkastelevia näkökulmia, joissa ei olla sidottuja lainopin sisäiseen näkökulmaan ja oikeuden koherenssin ylläpitämiseen. Todettakoon tässä yhteydessä, että kriittisiä, oikeuden koherenssin kyseenalaistavia lähestymistapoja oikeuteen löytyy toki runsaasti *oikeustieteessä*, koska kaikki oikeustieteilijät eivät tutki oikeutta vain yllä kuvatulla tavalla perinteisen lainopin sisäiseen näkökulmaan rajautuen (ks. tarkemmin Alvesalo-Kuusi & Kumpula 2021, 46–50). Mutta myös monien muiden tieteenalojen tutkijat, esimerkiksi sosiologit, politologit ja lingvistit, voisivat hyödyntää lainvalmistelutekstejä enemmän. Lainvalmisteluasiakirjat mahdollistavat mielenkiintoisia tutkimusasetelmia, koska ne tarjoavat näköalapaikan poliittisiin, taloudellisiin, yhteiskunnallisiin, oikeudellisiin ja kielellisiin kamppailuihin.

Lainvalmisteluaineisto kertoo vallankäytöstä

Lakien säätäminen on merkittävä yhteiskunnallisen vallankäytön muoto. Oikeudella katsotaan olevan useita positiivisia funktioita. Sen avulla voidaan ylläpitää järjestystä, ratkaista konflikteja ja suojata kansalaisia valtion mielivallalta. Lainsäädännön avulla voidaan myös antaa – tai ottaa pois – erilaisia oikeuksia, etuuksia ja velvollisuuksia, ja luoda sosiaalisia innovaatioita, kuten vanhempainloma tai perhevapaajärjestelmä. Lisäksi lainsäädännöllä voidaan luoda juridisia henkilöitä, kuten osakeyhtiö, säätiö tai osuuskunta. Positiivisena ja toisaalta negatiivisena oikeuden funktiona nähdään *status quon* ylläpitäminen sen mukaan kenen etujen mukaista on säilyttää tai muuttaa vallitsevaa oikeudellista tilaa.

Oikeudellinen kieli on vallan ja hallinnan väline. Oikeudellinen kieli ylläpitää yhteiskuntajärjestystä artikuloimalla sääntöjä, ja se pyrkii säilyttämään valtion auktoriteetin ratkaista konflikteja. Oikeus antaa legitimizeetin tietyille toimijoille ja teksteille, uusintaan ja vahvistaen näiden toimijoiden ja tekstien auktoriteettia (Gellers 2015, 484). Lisäksi oikeudelliset tekstit muokkaavat uskomuksiamme ja käsityksiämme keskeisistä oikeudellisista käsitteistä, kuten yhdenvertaisuudesta ja vapaudesta, sekä näkemyksiämme tulevaisuudesta (Klare 1982, 1358). Oikeudellisten tekstien tuottamisessa käytetään valtaa myös sen suhteen, minkälaisia argumentteja niihin sisällytetään ja mitä jätetään pois (Gellers 2015, 484; Ks. myös Hunt 1987, 15). Oikeus on siis eräällä tapaa kielellisen omimisen paikka, jossa arkisten kategorioiden kääntäminen oikeudelliseksi kieleksi voi aiheuttaa voimakkaita muutoksia (Gellers 2015, 484; Mertz 1994, 441).

Oikeus paitsi pyrkii estämään myös mahdollistaa hyväksikäyttöä, alistamista ja väkivaltaa (Friedrichs 2012, 8). Väkivalta on sisäänrakennettuna oikeuteen, sillä oikeuden ylläpitäminen edellyttää monin eri tavoin materialisoituvaa väkivaltaa. Lainsäädännöllä voidaan määritellä yhtäältä sitä, minkälaiset väkivallan muodot ovat sallittuja missäkin tilanteessa, ja toisaalta sitä, kenelle väkivallan käytön mandaatti annetaan. Väkivaltaa käyttävät paitsi viranomaiskoneisto myös enenevässä määrin yksityiset toimijat, joille on annettu valta tietyin edellytyksin puuttua yksilöiden koskemattomuuteen. Lainsäädännön mahdollistama väkivalta ei ole ainoastaan ilmiselvää, yksilöihin kohdistuvaa fyysistä väkivaltaa; oikeudelliset rakenteet voivat mahdollistaa myös rakenteellista väkivaltaa (Galtung 1969) esimerkiksi estämällä joidenkin ihmisryhmien yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden toteutumisen.

Oikeus siis yhtäältä luo väkivaltaa ja toisaalta se voi antaa sille hyväksynnän (Abrego & Lakhani 2015; Menjívar & Abrego 2012). On selvää, että lakiteksti ja lainvalmisteluaineistot perusteluineen rakentavat osaltaan sosiaalista todellisuutta. Tästä syystä oikeuden väkivalta on vahvasti läsnä myös sen myös sen diskursiivisessa ulottuvuudessa.

Oikeudellisten tekstien puhettavat, niiden diskursiivinen valta, voivat saada aikaan laajoja aineellisia seurauksia niiden kohteiden asemalle, vahvistaen käsityksiä siitä, miten tiettyjä tekoja, käyttäytymistä tai ihmisryhmiä tulisi kohdella yhteiskunnassa. Siksi on tärkeä huomata, että sekä lainsäädännöllä että lainvalmisteluaineistoilla on valta paitsi luoda, nimetä ja luokitella, myös määrittää, ketkä otetaan mukaan ja ketkä poissuljetaan yhteiskunnastamme (Bourdieu 1987; Garcia-Villegas 2003, 174). Yhteiskunnallisoikeudellisesta näkökulmasta katsottuna oikeus on etuoikeutettu tila, joka sekä synnyttää että käyttää symbolista valtaa (Bourdieu 1987). Tämä tarkoittaa oikeudellisten instituutioiden, normien ja prosessien kykyä muokata ja vaikuttaa yhteiskuntaan niiden välittömien vaikutusten lisäksi. Oikeus ei siis vaikuta ihmisten elämään vain konkreettisten lakimuutosten tai oikeudellisten ratkaisujen kautta. Oikeuden erilaiset ulottuvuudet ja vaikutusmekanismit tekevät lakien taustalla olevien aineistojen poikkiteisen, kriittisen tutkimuksen tärkeäksi.

Lainvalmisteluaineistojen tutkimusasetelmia

Lainvalmisteluaineistoihin oivallisesti soveltuvia tutkimusasetelmia on monenlaisia. Alla olevassa taulukossa havainnollistetaan tutkimusasetelman suunnittelussa tehtäviä valintoja: tutkimusongelman määrittely, aineiston sisällöllinen tai ajallinen rajaus sekä menetelmien valinta. Jo näistä rakennuspalikoista syntyy lukemattomia erilaisia tutkimusasetelmia.

Ensimmäinen tutkimusasetelman rakennuspalikka on itse *tutkimusongelma* eli se, mitä tutkija valitsemaaltaan aineistolta haluaa kysyä. Tutkijan valitsema teoreettinen viitekehys antaa luonnollisesti suuntaviivaa siihen, miten aihetta lähestytään. Toinen tehtävä valinta on *ajallinen tai sisällöllinen rajaus*. Olipa varsinainen tutkimuskohde ja näkökulma mikä tahansa, voi tutkimus keskittyä yhteen yksittäiseen lainvalmisteluprosessiin, kohdistua kaikkiin valittuun aiheeseen liittyviin lainvalmisteluhankkeisiin tai

Taulukko 1

Tutkimusongelma	Ketkä ovat käyttäneet valtaa hankkeessa
	Mitkä asiat ovat vaikuttaneet lain kirjoitusasuun ja sisältöön
	Miten lain ennakoitiin vaikuttavan
	Miten lakimuutosta on perusteltu
	Minkälaisia diskursiivisia keinoja hankkeen edistämiseksi on käytetty
Rajaus	Yksi lakihanke
	Yksittäiseen lakiin tehdyt muutokset
	Yhteen aiheeseen kohdistuvat hankkeet
Menetelmä	Ajallinen rajaus, esimerkiksi hallituskauten kohdistuva
	Teema-analyysi
	Argumentaatioanalyysi
	Diskurssianalyysi ja kriittinen diskurssianalyysi
	Narratiivinen analyysi
WPR-analyysi	
Kielitieteen menetelmät kuten sentimenttianalyysi	

rajautua ajallisesti vaikkapa yhteen hallituskauteen. Kolmannen rakennuspalikan tutkimusasetelman luomiseen muodostaa *tutkimusmenetelmien* valinta. Lainvalmisteluaineistoon kohdistuvaan tutkimukseen löytyy työkalupakista laaja kirjo erilaisia useiden tieteenalojen käyttämiä menetelmiä, joista alla kuvataan vain pientä osaa. Lakihankkeita voi tutkia esimerkiksi teema-analyysin, argumentaatioanalyysin, diskurssianalyysin ja kriittisen diskurssianalyysin, narratiivisen analyysin tai WPR-analyysin keinoin tai erilaisilla kielitieteen menetelmillä. Aineistoja voi tutkia myös määrällisesti, mutta tässä kirjoituksessa painottuvat laadulliset menetelmät, joiden käyttämistä valotetaan seuraavassa erilaisin esimerkein. Lisäksi nostetaan esiin muutamia esimerkkejä jo tehdyistä tutkimuksista.

Lainvalmistelun kuluessa tuotetut asiakirjat kertovat osaltaan siitä, ketkä ovat olleet mukana päättämässä ja vaikuttamassa lakihankkeen kulkuun ja lakien sisältöön, eli ketkä ovat käyttäneet valtaa lakihankkeessa. Esimerkiksi Helminen ja Alvesalo-Kuusi (2017) tutkivat lainvalmisteluasiakirjojen pohjalta, minkälainen rooli kansalaisjärjestöillä on ollut suomalaisen kriminaalipolitiikan muotoutumisessa. Se, keitä kutsutaan osallistumaan lakihankkeeseen ja keiden ääni kuuluu asiakirjoissa, kertoo, kenen kannatoilla nähdään olevan erityistä arvoa. Erityisen kiinnostavaa on myös tarkastella, onko asiakirjoissa tuotu esille myös lakihankkeelle kriittisiä mielipiteitä, vai onko niitä pyritty häivyttämään. Yhteiskunnasta syrjään jääneiden mahdollisuudet osallistua lainvalmisteluun ovat erityisen heikot. Niin sanottujen hiljaisten toimijoiden, esimerkiksi velkaongelmien kanssa kamppailevien, vankien ja Suomen kansalaisuutta vailla olevien osallisuutta lainvalmistelussa tutkitaan SILE-hankkeessa¹.

Vaikka lainvalmistelu on merkittävältä osalta intressien ja arvojen kamppailua, nähdään myös vahvan tietopohjan, jonka pohjalta lainsäädännöllisiä päätöksiä voidaan tehdä, olevan olennainen osa erityisesti laadukasta lainvalmistelua (Pentikäinen 2019, 2–4). Tutkitun tiedon käyttö lainvalmistelussa on tärkeä tutkimuskohde, jota voidaan havainnoida nimenomaan

lainvalmisteluasiakirjoista. Kysymyksiä, joita tutkija voi aineistolle silloin esittää, ovat esimerkiksi se, perustellaanko hallituksen esityksen väitteitä tieteellisen tutkimuksen nojalla, minkä tahojen tuottama tutkimustieto otetaan huomioon, minkälaisia episteemisiä kamppailuja valmistelun yhteydessä käytiin ja missä määrin valmistelussa on ylipäättään kuultu tutkijoita tai tutkimusorganisaatioita. Nieminen ym. (2019) selvittivät määrällisen analyysin avulla minkä laajuisia ja luonteista tutkimustiedon käyttö on, ja mitä ongelma-kohtia siinä esiintyy lainvalmistelun eri vaiheissa. Tutkijoiden ja muiden tahojen kuulemisen avulla lainvalmistelussa kerätään tietoa esimerkiksi lain mahdollisista haittavaikutuksista, jotka tulisi tuoda esiin hallituksen esityksissä. Tutkimuksen avulla voidaan selvittää, minkälaisia vaikutuksia lailla ennakoitiin olevan, jätettiinkö joitakin vaikutuksia etukäteen kokonaan huomiotta ja mitkä lainvalmistelussa esiin tuodut vaikutukset jäivät hallituksen lakiehdotuksessa mainitsematta. Pirjatanniemi ym. (2021) tutkivat ulkomaalaislakien ennakoituja vaikutuksia, joita selvitettiin sisällönerittelyn keinoin. Tarkastelun kohteena olivat ulkomaalaislaissa tehtyjen muutosten valmistelussa tuotetut asiakirjat kuten arviomuiset, lausunnot, mietinnöt ja hallituksen esitykset.

Koska oikeus on kaikkialla ja lainsäädäntö ulottuu lähes jokaiselle elämän osa-alueelle, tutkijan on mahdollista analysoida aineistoa lähes mistä tahansa teemasta selvittäen myös lakien ajallisia muutoksia. Rajaamalla tutkimusaineiston useampaan hallituskauteen voi tutkija selvittää esimerkiksi sitä, millä tavoin maahanmuuttoon, seksuaalirikollisuuteen, arvonlisäverotukseen tai vuokratyövoimaan liittyvä sääntely on ajan saatossa muuttunut. Kiinnostavia tarkastelun kohteita ovat lainvalmisteluaineistosta ilmenevät perustelut tai argumentaatiot: esimerkiksi se, minkälaisin argumentein vuokratyövoiman sääntelyä tai arvonlisäveroprosenttia on muutettu. Lähteenmäki (2020) tutki työttömyysturvaoikeuteen vuosina 1991–2017 esitettyjen muutosten perusteluteemoja analysoimalla hallituksen esitysten perustelutekstejä sekä perustuslakivaliokunnan lausuntoja. Argumentaatiotekniikoiden tutkimus tarjoaa

herkullisen lähestymistavan hallituksen esitysten analyysiin. Esimerkiksi Rantala (2016) analysoi Yleisradion rahoitusta, pikaluottojen tarjonnan rajoittamista ja energiatodistuksen laadintaa koskevien lakiehdotusten ja vaikutusarvioiden perusteluita sekä niiden vakuuttavuutta Chaïm Perelmanin argumentaatioteoriaa soveltaen.

Diskurssianalyttisestä lähestymistavasta kiinnostunut tutkija voi puolestaan selvittää minkälaisia maahanmuuttajaidealeja ulkomaalaislain muutoksia koskevissa valmisteluasiakirjoissa rakennetaan, tai minkälaista uhri- ja tekijäkuvaa seksuaalirikoksia koskevat lainsäädäntömuutokset tuottavat. Ainakin poliittisesti kiistanalaisista hankkeista voi varmuudella tunnistaa valmistelun aikana esiintyneitä kilpailevia diskursseja ja samalla tehdä väistyviä diskursseja läpinäkyväksi. Konkreettinen esimerkki tutkimuksesta, jossa tarkasteltiin ulkomaalaislain muutoksia sekä oikeudellisesti että kriittisen diskurssianalyysin keinoin, koskee ulkomaalaislain muutoksia. Tutkimuksessa selvitettiin sitä, minkälaisia oletuksia turvapaikanhakijoista tehdään Sipilän hallituksen esityksissä, ja minkälaisia seurauksia nämä oletukset mahdollistavat. (Pirjatanniemi ym. 2021.)

Hallituksen esityksiä voidaan tarkastella paitsi argumentoinnin myös tekstien ilmentämien sentimenttien ja tunteiden kannalta. *Sentimenteillä* viitataan tekstien jaotteluun positiivisiin ja negatiivisiin sekä neutraaleihin, kun taas *tunneanalyysissä* käytetään etukäteen määrättyjä kategorioita tekstistä havaittaville tunteille, kuten ilo, suru tai pettymys. Poliitiikan tutkimuksessa sentimenttien ja tunteiden tunnistaminen poliittisista puheista ja teksteistä on aivan viime vuosina herättänyt kiinnostusta (Tarkka et al. 2024). Vaikka oikeudellisten tekstien voidaan olettaa sisältävän vähemmän ilmeisiä tunteita kuin esimerkiksi puolueiden pamflettien tai vaaliohjelmien, voidaan myös hallituksen esityksistä havaita varmuudella esimerkiksi pelkoa maahanmuuttajia tai ääriilmiöitä kohtaan, taikka optimismia kansainvälisen kilpailukyvyn kasvamisesta tai teknologisten innovaatioiden syntymisestä. Erityisen mielenkiintoista olisi vertailla erityyppisten hankkeiden välillä lakiehdotuksista näkyviä tunteita.

Tietokoneavusteinen tutkimus vapauttaa tutkijan keskittymään olennaiseen

Lainvalmistelun kuluessa syntyvät asiakirjat ovat pääsääntöisesti julkisia ja siten tutkijan saatavilla, mutta niiden löytäminen ei ole aivan vaivatonta. Uusiin asiakirjoihin on jo useamman vuoden ajan päässyt käsiksi joko valtioneuvoston tai eduskunnan internet-palveluiden kautta, mutta useimpia historiallisia lainvalmisteluaineistoja etsiessään tutkijan on suunnattava arkistoihin. Tutkijan apuna toimii myös vuonna 2020 julkaistu Lakitutka², joka yhdistää lakihankkeisiin liittyvät lainvalmisteluaineistot yhteen palveluun. Aineistoa palvelusta löytyy joistain asiakirjatyypeistä 1970-luvulta asti, ja työ aineiston historialliseksi laajentamiseksi on jatkuva. Lakitutkan kaikille avoimesta palvelusta voi tutkija vapaasti ladata tarvitsemiaan lainvalmisteluaineistoja esimerkiksi analysointiohjelmistoihin siirrettäväksi.

Lisää uusia näkökulmia ja menetelmällisiä mahdollisuuksia tulee jatkossa tarjotaan Turun yliopistossa työn alla oleva Lawpol-tutkimusinfrastruktuuri³, joka rakentuu Lakitutkan sekä laajan parlamenttiaineiston muodostamalle pohjalle. Lawpol mahdollistaa moninaisten oikeuden ja politiikan välisten rajapintojen tarkastelun uusia tutkimuksellisia avauksia varten. Lawpol koostuu keskeiset suomalaiset poliittiset ja oikeudelliset aineistot sisältävästä tietovarannosta sekä tämän aineiston tutkimiseen soveltuvista digitaalisista työkaluista. Palveluun on suunniteltu esimerkiksi edellisessä luvussa kuvatun tunteiden automaattisen tunnistamisen mahdollistavaa työkalua. Lawpol-tutkimusinfrastruktuurin laaja tietovaranto mahdollistaa erityyppisten poliittisten ja oikeudellisten aineistokokonaisuuksien yhdistämisen samaan tutkimusaineistoon. Tavoitteena on, että palvelun avulla tutkijat voivat tehdä laajoista tekstimassoista tarkkoja tutkimuksellisia havaintoja oikeudesta, politiikasta ja niiden välisistä monimutkaisista suhteista.

Kun tutkimuksen aikaa vievän aineiston keruun voi ulkoistaa ohjelmalle, suo se tutkijalle itselleen enemmän aikaa keskittyä tutkimuksen

suunnitteluun, aineiston analysointiin ja muihin tutkijan luovuutta hyödyntäviin tehtäviin. Vaikka Lawpol tulee tarjoamaan digitaalisia työkaluja tutkimuksen avuksi, eivät tutkimusta – ainakaan vielä lähivuosina – tee tietokoneet, vaan olennaisen tärkeää on edelleen tutkijan oma panos ja erityisesti tutkimuksellinen luovuus sekä kriittisyys.

Lakien säätäminen on keskeinen yhteiskunnallisen vallankäytön muoto. Lainvalmisteluaineistoja analysoimalla tutkijan on mahdollista tehdä läpinäkyväksi lainsäädännön taustalla olevia kamppailuja. Perinteinen lainoppi toteuttaa omaa tehtäväänsä hyödyntämällä lainvalmisteluaineistoa oikeuden sisäisestä näkökulmasta käsin. Näitä aineistoja tulisi tarkastella myös ulkopuolisen tarkkailijan näkökulmasta. Kannustamme eri alojen tutkijoita tarttumaan entistä useammin lainvalmisteluaineistoihin ja tutkimaan niitä kriittisesti sekä omasta tieteenalastaan käsin että poikkitieteellisesti.

Rahoitus

Tekstin kirjoittamista on rahoitettu SILE- ja LAWPOL-hankkeista. SILE-hankkeen rahoittajana toimii strategisen tutkimuksen neuvosto (päätösnumerot 358263 ja 358264). LAWPOL-hankkeelle on myönnetty Euroopan unionin elpymisvälinerahoitusta (NextGenerationEU) Suomen Akatemian kautta projektinumerolla 352827. ■

VIITTEET

- 1 <https://www.hiljaisettoimijat.fi/>
- 2 <https://lakitutka.fi/>
- 3 <https://lawpol.fi/>

KIRJALLISUUS

- Abrego, Leisy J. & Lakhani, Sarah M. (2015) "Incomplete inclusion: Legal violence and immigrants in liminal legal statuses." *Law & Policy* 37:4, 265–293.
- Alvesalo-Kuusi, Anne & Kumpula, Anne (2021) "Oikeussosiologia, oikeustiede ja lainoppi". Teoksessa Nieminen, Kati, Lähteenmäki, Noora & Aaltonen, Olli-Pekka (toim.) *Empiirinen oikeustutkimus*. Gaudeamus, Helsinki, 34–51.
- Bourdieu, Pierre (1987) "The Force of Law: Toward a Sociology of the Juridical Field". *The Hastings Law Journal* 38, 814–853.
- Friedrichs, David O. (2012) "Law in our lives: an introduction". Oxford University Press, Oxford.
- Galtung, Johan (1969) "Violence, Peace, and Peace Research". *Journal of Peace Research* 6:3, 167–191.
- García-Villegas, Mauricio (2003) "Symbolic power without symbolic violence". *Fla. L. Rev.* 55, 157–189.
- Gellers, Joshua C. (2015) "Greening critical discourse analysis: Applications to the study of environmental law". *Critical Discourse Studies* 12:4, 482–493. <https://doi.org/10.1080/17405904.2015.1023326>
- Helminen, Maija & Alvesalo, Anne (2017) "Advocating the 'Good' Criminal Justice System. The Involvement and Ideas of Civil Society Organisations in Formulating Finnish Criminal Policy". *Retfaerd – Nordic Journal of Law and Justice* 40, 2–23.
- Hunt, Alan (1987) "The critique of law: What is 'critical' about critical legal theory?" *Journal of Law and Society* 14:1, 5–19.
- Klare, Karl E. (1982) "The public/private distinction in labor law". *University of Pennsylvania Law Review* 130, 1358–1422.
- Kumpula, Anne, Määttä, Tapio, Similä, Jukka & Suvantola, Leila (2017) "Näkökulmia monitieteiseen ympäristöoikeuteen". Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Turku.
- Lähteenmäki, Liisa (2020) "Mitä työttömän syyksi voidaan lukea' – Empiirinen tarkastelu työttömyysturvan saamisen edellytyksiin tehdyistä hallituksen esityksistä". *Lakimies* 5, 662–685.
- Menjívar, Cecilia & Abrego, Leisy (2012) "Legal violence: Immigration law and the lives of Central American

- immigrants." *American journal of sociology* 117:5, 1380–1421.
- Mertz, Elizabeth (1994) "Legal language: Pragmatics, poetics, and social power". *Annual Review of Anthropology* 23, 435–455. doi: 10.1146/annurev.an.23.100194.002251
- Nieminen, Kati, Alasuutari, Noora, Kautto, Petrus, Saarela, Sanna-Riikka, Järvikangas, Inka, Hiltunen, Elina & Rantala, Kati (2019) "Tutkimustiedon hyödyntämisen hyvät käytännöt lainvalmistelussa: kohti parempaa sääntelyä?". Valtioneuvoston kanslia, Helsinki.
- Pentikäinen, Satu (2019) "Kotimaisessa lainvalmistelussa edellytettävä tietopohja – Case-esimerkkinä hallintarekisterilaki". *Edilex* 2019/3.
- Pirjatanniemi, Elina, Lilja, Inka, Helminen, Maija, Vainio, Kristiina, Lepola, Outi & Alvesalo-Kuusi, Anne (2021) "Ulkomaalaislain ja sen soveltamiskäytännön muutosten yhteisvaikutukset kansainvälistä suojelua hakeneiden ja saaneiden asemaan". Valtioneuvoston kanslia, Helsinki.
- Rantala, Kati (2016) "Argumentointi hallituksen esityksissä: keskeiset ehdotukset ja vaikutusten arviointi". *Oikeus* 45:2, 159–183.
- Scheinin, Martin (2024) "Perustuslakivaliokunnan rajalakilausunto PeVL 26/2024 vp ja suomalainen oikeusvaltio". Perustuslakiblogi 26.6.2024. <https://perustuslakiblogi.wordpress.com/2024/06/26/martin-scheinin-perustuslakivaliokunnan-rajalakilausunto-pevl-26-2024-vp-ja-suomalainen-oikeusvaltio/> Viitattu 27.6.2024.
- Siltala, Raimo (2003) "Oikeustieteen tieteenteoria". Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A 234. Suomalainen lakimiesyhdistys, Helsinki.
- Tarkka, Otto, Koljonen, Jaakko, Korhonen, Markus, Laine, Juuso, Martiskainen, Kristian, Elo, Kimmo & Laippala, Veronika (2024) "Automated Emotion Annotation of Finnish Parliamentary Speeches Using GPT-4". *Proceedings of the IV Workshop on Creating, Analysing, and Increasing Accessibility of Parliamentary Corpora*, 70–76.
- Tolonen, Hannu (2003) "Oikeuslähdeoppi". WSOY Lakitieto, Helsinki.
- Tuori, Kaarlo (1998) "Oikeuden kahdet kasvot". *Tieteessä tapahtuu* 16:6, 1–5.